

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز آمار ایران

آزمایش سرشماری نفوس و مسکن

سال ۱۴۰۰

کمیته طراحی و روش‌شناسی
کارگروه اقلام، متغیرها و جداول آماری

آزمایش سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰

مقدمه

سرشماری عمومی نفوس، شمارش همه‌ی افراد یک کشور و ثبت برخی از خصوصیات مربوط به هر یک از افراد است. در برخی از سرشماری‌های عمومی نفوس، علاوه بر شمارش افراد و ثبت خصوصیات آن‌ها، اطلاعاتی نیز درباره‌ی مسکن خانوارها و تسهیلات آن گردآوری می‌شود. این سرشماری‌ها را «سرشماری عمومی نفوس و مسکن» می‌نامند. شمارش جمعیت که اصطلاحاً سرشماری نفوس خوانده می‌شود از گذشته مورد توجه کشورهای جهان بوده است و همواره دولت‌ها کوشیده‌اند از این طریق، تعداد جمعیت کشور و برخی از ویژگی‌های عمده‌ی مربوط به آن را جمع‌آوری کنند. مرکز آمار ایران به عنوان مهمترین رکن نظام آماری کشور وظیفه انجام سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن را برعهده دارد. بر اساس توصیه بخش آمار سازمان ملل متحد، قبل از اجرای سرشماری اصلی، سرشماری دیگری در مقیاس کوچکتر اجرا می‌شود که از آن به عنوان آزمایش سرشماری یاد می‌شود. این نوشتار نگاه مختصری به فرآیند انجام آزمایش سرشماری ۱۴۰۰ به عنوان مقدمه‌ای برای انجام سرشماری ثبتی مبنای سال ۱۴۰۵ دارد.

سرشماری با ارائه یک تصویر کلی از اندازه، ساختار و ویژگی‌های جمعیت یکی از منابع اصلی برای برنامه‌ریزی، نظارت، کنترل و ارزیابی خدمات و فعالیت‌های ملی و منطقه‌ای می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات و ویژگی‌های عمده افراد و واحدهای مسکونی کشور به منظور تأمین اطلاعات پایه‌ای مورد نیاز برنامه‌ریزی‌های مرتبط با توسعه اجتماعی، اقتصادی و ارائه چارچوب‌های نمونه‌گیری لازم برای اجرای طرح‌های آمارگیری نمونه‌ای در حوزه‌های مربوط به جمعیت، خانوار و مسکن یکی از ارکان اصلی و زیربنایی نظام آماری کشور و از اهداف سرشماری‌ها محسوب می‌شود. سرشماری یک طرح آمارگیری است که در این طرح به همه واحدها یا افراد مورد نظر جامعه آماری مراجعه و اطلاعات تک تک افراد جمع‌آوری می‌شود.

سابقه سرشماری در ایران

سابقه اجرای سرشماری جمعیت در جهان به حدود ۶۰۰۰ سال قبل بر می‌گردد. امروزه در اغلب کشورها سرشماری نفوس به فاصله ۵ یا ۱۰ سال یکبار به مرحله‌ی اجرا می‌آید. در ایران سرشماری در سال‌های ۱۳۳۵، ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ شمسی طبق قانون و با روش‌های علمی و متناسب با زمان، هر ۱۰ سال یکبار انجام شده است. در این راستا، هیئت وزیران وقت در تاریخ ۲۴ اردیبهشت ۱۳۸۶ بر اساس مصوبه شماره ۲۶۵۸۱/ت/۵۳۷۱۴۷ اجرای سرشماری در فاصله زمانی پنج سال یک بار را به تصویب رساند. به دنبال این مصوبه مرکز آمار ایران سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ را اجرا کرد. با توجه به ضرورت کاهش هزینه‌ها و مزایای روش ثبتی مبنای مانند سرعت و دقت بالاتر، نظام آماری کشور تصمیم گرفت رویکرد ثبتی مبنای اتخاذ شود.

بنابر این هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۹/۲/۲۴ به پیشنهاد شماره ۷۱۵۹۶۵ مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۱۰ سازمان برنامه و بودجه کشور و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب کرد:

۱- در اجرای ماده (۱۰) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور - مصوب ۱۳۹۵- مرکز آمار ایران مکلف است در راستای نوسازی نظام آماری کشور و با هدف افزایش سرعت و کاهش هزینه اجرا و نیز کاهش بار پاسخگویی، با تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتي مبنا با عضویت سازمان برنامه و بودجه کشور (رئیس ستاد) و وزارتخانه‌های کشور، ارتباطات و فناوری اطلاعات، راه و شهرسازی، آموزش و پرورش، علوم تحقیقات و فناوری، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نیرو، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های اداری و استخدامی کشور، ثبت اسناد و املاک کشور و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران (دبیر)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۴۰۵ و پس از آن در دوره‌های زمانی معین را با رویکرد ثبتي مبنا اجرایی نماید، دبیرخانه ستاد مذکور در مرکز آمار ایران مستقر خواهد بود.

۲. کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی و نهادهای عمومی غیر دولتی مکلفند ضمن همکاری کامل با مرکز آمار ایران، هر نوع ریز داده و اطلاعات آماری مورد نیاز را در چهارچوب ماده (۹) قانون مرکز آمار ایران بدون اخذ وجه در اختیار مرکز یاد شده قرار دهند.

۳- تصویب نامه شماره ۲۶۵۸۱/ت/۵۳۷۱۴۷ هـ مورخ ۱۳۸۶/۲/۲۴ لغو می‌شود.

در حال حاضر نیز اجرای آزمایش سرشماری ۱۴۰۰ به اتمام رسیده است و مرکز آمار ایران برای انجام سرشماری ثبتي مبنا در سال ۱۴۰۵ آماده می‌شود.

آزمایش سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰

با توجه به اینکه اجرای سرشماری یک کار پیچیده و گسترده می‌باشد لازم است برای برگزاری درست و دقیق آن همه تمهیدات لازم اندیشیده شود تا از درستی طرح سرشماری، روشها و ابزارهای آن اطمینان حاصل شود. هدف اصلی آزمایش سرشماری آشنا کردن سازمان سرشماری با فرآیند کار و شناسایی موانع و مشکلات احتمالی در عملیات میدانی و فعالیت‌های مربوط به استخراج و ارایه نتایج می‌باشد. بر اساس توصیه بخش آمار سازمان ملل متحد، قبل از اجرای سرشماری اصلی، سرشماری دیگری در مقیاس کوچکتر اجرا می‌شود که از آن به عنوان آزمایش سرشماری یا سرشماری آزمایشی یاد می‌شود. در آزمایش سرشماری معمولاً مناطق محدودی در کشور انتخاب می‌شود تا با اجرای سرشماری در فضای کاملاً واقعی و عینی بتوان به مسائل اجرایی و فنی پی برد و نواقص آن را برطرف کرد. حجم عملیات و فعالیت‌های لازم برای اجرای سرشماری به حدی وسیع و گسترده است که باید چند سال قبل از اجرای سرشماری برای هدایت و برنامه‌ریزی عملیات مربوط به آن

اقدامات و فعالیت های منظمی آغاز گردد. همچنین نتایج آزمایش سرشماری سال ۱۴۰۰ با داده‌های ثبتی که از سامانه‌های ثبتی دستگاه‌ها اخذ شده مطابقت داده و میزان انطباق آن‌ها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

از آنجا که در اجرای سرشماری رویکرد جدید سرشماری ثبتی مبنا اتخاذ شده است و انجام این روش نیازمند بررسی های فراوانی می باشد، آزمایش و ارزیابی منابع و روش های ثبتی حایز اهمیت فراوانی است. از این رو آزمایش سرشماری ۱۴۰۰ با هدف ارزیابی و آزمون منابع ثبتی و ثبت های اداری و بررسی ظرفیت و کارایی آنها طراحی و اجرا گردید. در این آزمایش در محدوده های جغرافیایی مشخص شده مأموران سرشماری به خانوارها مراجعه کرده و با تابلت اطلاعات جمع آوری شد، پس از بررسی و کنترل داده های حاصل از عملیات میدانی، داده های ثبتی از منابع اداری اخذ شده و با داده های حاصل از عملیات میدانی مقایسه و درستی و دقت داده های اداری ارزیابی خواهد شد.

محدوده آزمایش سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰

بر اساس پیشنهاد طراحان و برنامه‌ریزی‌های انجام شده، در اولین جلسه ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی مبنا سال ۱۴۰۵ که در تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۰۳ برگزار گردید مصوب شد که اولین مرحله‌ی آزمایش سرشماری در سال ۱۴۰۰ و در محدوده منتخب استان های آذربایجان غربی، اصفهان، خراسان شمالی، خوزستان و همدان انجام شود. وضعیت پوشش کد پستی و ژئوکد بودن از مهمترین معیارهای انتخاب این نقاط بوده است.

بر همین اساس آزمایش سرشماری در آبان ماه ۱۴۰۰ در نقاط شهری و روستایی شهرستان همدان، چند حوزه‌ی منتخب شهری از شهرهای اهواز (استان خوزستان)، بجنورد (استان خراسان شمالی)، پیرانشهر (استان آذربایجان غربی) و کاشان (استان اصفهان) و با مشارکت رده اجرایی شامل معاون فنی، کارشناس مسئول فنی و اجرایی، کارشناس نقشه، کارشناس IT و مأمور سرشماری انجام شد.

روش اجرای آزمایش سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰

در آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰، جمع آوری اطلاعات از طریق تابلت صورت گرفت. مأمور سرشماری بعد از پیمایش محدوده‌ی کاری خود و انجام فهرست‌برداری از مکان‌ها و خانوارهای مربوط به آن محدوده، اطلاعات خانوار را در تابلت ثبت کرده و در پایان هر روز کاری، اطلاعات جمع‌آوری شده را از طریق سیجاد (سامانه یکپارچه جمع‌آوری الکترونیکی داده‌ها) بارگذاری کند.

سامانه اتاق کنترل و تهیه گزارشات روزانه برای کنترل و رصد پیشرفت کار ماموران در حین اجرا و رفع مشکلات فنی و اجرایی در زمان مناسب مجدداً راه اندازی گردید. آیتم های مورد بررسی شامل فرم‌های تایید شده و تایید نشده در سطح اطلاعات اعضای خانوار، خانوار، مکان، بلوک، مکان و خانوارهای فهرست شده، وضعیت پوشش کد پستی و کد ملی و ... برای هر مامور در نظر گرفته شد.

اقدام آماری آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰ شامل اطلاعات آدرسی استان، شهرستان، بخش، دهستان، شهر و آبادی و اطلاعات فردی اعضای خانوار (نام و نام خانوادگی، شماره ملی / کد اتباع خارجی، بستگی با سرپرست خانوار، وضع اقامت، جنس، سن، تاریخ تولد، دین، وضع مهاجرت، وضع سواد و تحصیل افراد ۶ ساله و بیشتر، آخرین دوره یا مدرک تحصیلی) و ویژگی های مسکن خانوار (نوع محل سکونت خانوار، نحوه تصرف واحد مسکونی، مساحت زیربنای واحد مسکونی، تلفن ثابت، کدپستی) می باشد. در آزمایش سرشماری ۱۴۰۰ در صورتی که هنگام مراجعه مأمور آمارگیر به خانوار، هیچ کدام از اعضای خانوار حضور نداشتند مأمور سرشماری موظف بود شماره تلفن ستاد سرشماری را در محلی مناسب که برای خانوار قابل مشاهده باشد قرار دهد، سپس این خانوارها با شماره تلفن درج شده بر روی برگه خانوار غایب تماس گرفته تا مأموران در ستاد سرشماری اقدام به تکمیل اطلاعات آن خانوار کنند.

جمع بندی سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۴۰۰

پس از پایان یافتن عملیات میدانی آزمایش سرشماری ۱۴۰۰، نتایج جمع آوری اطلاعات سرشماری در یک فایل نهایی تجمیع شده و اطلاعات مورد بررسی، ارزیابی کمی، ادیت و پالایش قرار میگیرند. نتایج در قالب جداول آماری استخراج و با داده های متناظری که در سامانه های ثبتی دستگاه های ذیربط موجود هستند لینک و مقایسه خواهند شد.

عوامل و دست اندرکاران اجرای سرشماری با توجه به تجربه های کسب شده در آزمایش سرشماری ۱۴۰۰ برای بهبودبخشی به ثبت های اداری و آماری و شناسایی انواع و منابع خطا و نحوه ی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی مبنای سال ۱۴۰۵ تصمیم گیری خواهند کرد.